

Wadudu na magonjwa ya mazao

Migomba





Picha: Scot Nelson, Flickr, CC BY-SA 2.0,
<http://bit.ly/1allhxw>

Mabuu ya kikongomwa yakila kiazi cha
mgomba na shina la mche wa mgomba.



Picha: Scot Nelson, Flickr, CC BY-SA 2.0,
<http://bit.ly/1IJWY7t>

Kikongomwa kilichokomaa.

Vikongomwa wa migomba

Cosmopolites sordidus



Vikongomwa ni wadudu hatari sana wa migomba duniani kote. Idadi ya vikongomwa inaweza kupunguzwa kwa kutumia vifanisi safi, kuharibu mabaki ya mimea na kutumia mwarobaini; Hata hivyo, kuhamia kwa vikongomwa kutoka kwa mashamba jirani kunaweza kupunguza ufanisi wa njia zozote za kukabiliana nao.



Picha: Grahame Jackson, CABI, CC BY 4.0

Mistari ya kahawia ikiwa na sehemu za manjano katikati; madoa yalioungana pembezoni mwa jani na kusababisha mabaka.



Picha: Grahame Jackson, CABI, CC BY 4.0

Kwa karibu, mkusanyiko wa madoa marefu ya kahawia, mengi yana rangi ya manjano pembezoni na mengine yenye rangi ya kijivu katikati.

Sigatoka nyeusi ya migomba

Mycosphaerella fijiensis



Sigatoka nyeusi inayosababishwa na kuvu *Mycosphaerella fijiensis*, ni ugonjwa wa majani ya migomba ulimwenguni. Mbegu zake husambazwa kuititia upepo na mvua, majani hufa haraka baada ya maambukizi, hupunguza uzani wa ndizi kwa kiwango cha asilimia 30 hadi 40 – na kwa kiwango kidogo zaidi kwa ndizi aina ya plantain. Usimamizi wake ni kwa kutumia aina za migomba zinazovumilia au za sugu. Migomba aina ya plantain hushambuliwa kwa kiwango kidogo na aina sugu za ndizi za kuivisha na/ au za kupika zenyе sifa ya Cavendish zimezalishwa. Madawa ya kuua kuvu - yale ya kusimama juu na yale ya kuingia ndani ya mmea, yako kwa ajili ya mashamba makubwa ya kibashara, lakini gharama, kupatikana kwake, na mikakati ya kuzuia kuvu kuwa sugu, hutatiza matumizi yake kwa wakulima wadogo.



Picha: Denis Persley, Department of Agriculture and Fisheries

Majani hugeuka rangi ya manjano kuanzia pembeni, kisha huning'inia chini.



Picha: Denis Persley, Department of Agriculture and Fisheries

Sehemu za jani za kupitisha maji hugeuka rangi ya nyekundu, kahawia au nyeusi.

Mnyauko wa Fusarium wa migomba

Fusarium oxysporum f.sp. cubense



Mnyauko wa fusarium wa migomba na plantain ni kuvu ambalo huathiri mizizi na shina la migomba, huziba njia za kupitisha maji na kusababisha majani kugeuka rangi ya manjano, kukauka na mwishowe kuanguka. Husambazwa kwa njia ya kuhamisha udongo, kwa vifaa vyta shambani na hasa kwa chipukizi zinazotumika kwa kupanda. Kuna aina nne tofauti za fusarium wilt, tatu zinaweza kuzuiwa kwa mbinu za kitamaduni na kwa kutumia aina sugu, lakini aina ile ya nne iliyogunduliwa hivi karibuni (TR4) inashambulia ndizi za aina zote mbili, hii inaleta athari kubwa kwa viwanda na kwa uzalishaji mdogo. Hivi karibuni, kuvu limesambaa kutoka Asia ya Kusini na Australia, Jordan na Msumbiji.



Picha: Eric Boa, CABI, CC BY 4.0

Majani yaliyo wima, membamba na madogo kuliko yenye afya na pembezoni mwake ni rangi ya manjano.



Picha: Eric Boa, CABI, CC BY 4.0

Angalia kwa makini uone jinsi mishipa midogo ina umbo la ndoana (umbo –J) inapoungana na uti wa jani wa mimea iliyoambukizwa.

Bunchy top ya migomba

Banana bunchy top virus



Bunchy top ya migomba ni ugonjwa unaosababishwa na virusi vinavyoingia ndani ya mmea na kukaa humo. Vipanzi viliavyoambukizwa huonekana kuwa na afya. Vidukari wanaopatikana katika nchi zote zinazokuza migomba husaidia kusambaza ugonjwa maeneo ya karibu. Mashada ya majani yaliyosimama yanayosababishwa na ugonjwa huleta udadisi zaidi. Mmea hautoi matunda na uzalishaji huathirika sana. Migomba yote yaweza kushambuliwa na hakuna tiba ya kikemikali. Hata hivyo, uteuzi kwa makini wa vipanzi vyenye afya, unaweza kuzuia kuanzishwa kwa ugonjwa kwa nchi mpya na kutambua mapema dalili kutawezesha kupunguza kuenea kwake.



Picha: Eric Boa, CABI, CC BY 4.0

BXW husababisha kuiva kwa ndizi kabla ya kukomaa, ambazo mwishowe huoza.



Picha: Eric Boa, CABI, CC BY 4.0

BXW inaweza kuchanganyishwa na mnyauko wa Fusarium inayosababishwa na kuvu. Mnyauko bakteria huathiri majani machanga, na majani huvunjikia upande wa ndani.

Mnyauko bakteria wa migomba

Xanthomonas campestris pv. *musacearum*



Ugonjwa wa Banana Xanthomonas wilt (BXW) umepewa jina lake kutoka kwa bakteria wanaoambukiza na hatimaye kuua mgomba. Ugonjwa huo umeongezeka sana Uganda tangu ulipopatikana kwa mara ya kwanza mwaka wa 2001 na sasa umeenea katika kanda yote. Aina zote za migomba hushambuliwa ingawa matokeo ya utafiti yameonyesha uwezekano wa kupatikana kwa aina sugu siku zijazo. Aina kuu ya usimamiaji kwa sasa ni kuzingatia usafi wa shamba: kupanda mazao ya afya, kutumia zana safi za kukatia na kuondoa maua dume ili kupunguza kuathiriwa kuititia wadudu wanaobeba bakteria wakati wanapofyonza utomvu. Ugonjwa wa BXW haupatikani Afrika Magharibi; na ule ugonjwa mwengine mkubwa zaidi wa mnyauko bacteria duniani kote unaosababishwa na *Ralstonia solanacearum* (ugonjwa wa Moko), haupatikani kote Afrika.

**Mkusanyiko wa muhtasari wa kadi hizi ni toleo la Africa Soil Health Consortium (ASHC),
inayoratibiwa na CABI.**



Mkusanyiko wa muhtasari wa kadi hizi ulichapishwa mara ya kwanza 2015 na ASHC

CABI, Canary Bird, 673 Limuru Road, Muthaiga, S.L.P 633-00621, Nairobi, Kenya

Simu: +254 (0)20 2271000/ 20 Faksi: +254 (0)20 4042250 Barua pepe: Africa@cabi.org

www.cabi.org/ashc